

Reivo kultūros ypatumai Lietuvoje (apie “tikruosius” ir “netikruosius” reiverius)

Santrauka

Šio straipsnio tikslas - nustatyti ir aptarti Lietuvos reivo subkultūros vidinės hierarchijos principus bei interpretuoti juos. Straipsnio šaltinis - vienuolika pokalbių, parengtų vadinamojo *nestruktūrinio interviu* pagrindu, su Lietuvos reivo kultūros atstovais. Su jais kalbėtasi 1998 m. sausio bei vasario mėn. Interviu analizė atskleidė tam tikrus jaunimo stereotipus, susijusius su tokiomis dvinarėmis priešpriešomis: alternatyvus/komercinis, pagrindžio kultūra/žiniasklaida, centras/periferija, reiveris/reiverė, “tikras reiveris”/“orinis reiveris”. Pateikėjai skirtingus asmenis stereotipiškai apibūdindavo kaip “geresnius” ar “prastesnius” reiverius, o tai leidžia kalbėti apie tam tikrą reliatyvią perskyrą tarp “subkultūros elito” ir “subkultūros masių”. Siekiant atskleisti subkultūros vidinės hierarchijos principus, straipsnyje analizuojami su minėtomis priešpriešomis susiję stereotipai.

Reivo, kaip ir daugelio kitų šio amžiaus jaunimo kultūros sąjūdžių, geografinė gimimo vieta – Anglija. Reivo sąjūdis, kuris prasidėjo viename iš Mančesterio naktinių klubų šio amžiaus 9-o dešimtmečio viduryje, netrukus išplito po kitas Europos bei Šiaurės Amerikos šalis. Pagrindiniai šio plačiai paplitusio, XX a. pabaigos socialinio-kultūrinio reiškinių sandai būtų tokie: 1) keliasdešimt kryptų apjungianti muzika, paprastumo sumetimais dažniausiai įvardijama kaip *techno* muzika. Pagrindinis šios muzikos skiriamasis bruožas būtų tas, kad čia vyrauja naujausių elektroninių technologijų (kompiuterių, ir pan.) pagalba kuriami garsai. Būtina pabrėžti diskžokėjų svarbą, kalbant apie *techno* muzikos kūrimą bei atlikimą. Tai sugebėjimas remiantis keleto kūrinių pavyzdžiais meistriškai sukompnuoti naują, originalią versiją, tam tikras talentas, kuris priverčia žmonių minią judėti pagal tą patį ritmą. Visa tai neretai leidžia diskžokėjus pavadinti modernių laikų šamanais; 2) teisėti ir neteisėti *techno* vakarėliai, kai nenutrūkstančio, intensyvaus *techno* muzikos ritmo, šviesų, lazerių ir kitų elektroninių technologijų pagalba yra sukuriamas savotiškas

nerealumo ir bendrumo su aplinkiniais, judančiais pagal tą patį ritmą, jausmas; 3) narkotinės medžiagos, iš kurių, turbūt, dažniausiai su aptariamąja jaunimo kultūra yra siejamas sintetinis haliucinogenas “Ecstasy”, suteikiantis papildomą energijos kiekį, šitaip reikalingą *techno* vakarėlyje; 4) tam tikra pacifistinė ideologija – “oficialusis” pasaulinio reivo judėjimo lozungas yra “Meilė, taika, vienybė” (“Love, Peace, Unity”). Galime kalbėti ir apie sunkiai apibrėžiamą “*techno* filosofiją”¹ – tam tikrą santykį su pasauliu, savotišką muzikos ir šokio, narkotinių medžiagų vartojimo interpretaciją; 5) nuolat kintantis aprangos stilius, kuris priklauso nuo mėgstamos *techno* muzikos krypties.

Mano pateikėjų teigimu, Lietuvoje *reivo kultūros* samprata, spaudoje dažnai tapatinama su *techno kultūra*, nuo 1991-1992-ųjų metų buvo žinoma nedidelei grupei žmonių, o platesnei visuomenei – nuo 1994-1995-ųjų metų. Tačiau jei Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalyse šis reiškinys jau seniai susilaukė nemenko tyrinėtojų susidomėjimo, tai Lietuvoje šis sąjūdis, kaip ir daugelis kitų šiuolaikinių bei istorinių jaunimo kultūrinių sąjūdžių, nesulaukė

platesnio atgarsio mokslinėje spaudoje. Tad šis straipsnis, kurio pagrindinis tikslas – Lietuvos reivo subkultūros² vidinės hierarchijos principų paieška ir interpretavimas, būtų vienas iš nedaugelio svarstymų, skirtų šiuolaikinių Lietuvos jaunimo kultūros grupių tyrimams.

Pagrindinis šio darbo šaltinis – 11 nestruktūruotų interviu, atliktų 1998-ųjų metų sausio bei vasario mėnesiais. Buvo apklausiami reivo kultūros Lietuvoje atstovai. Pateikėjų atrankai darė įtakos vadinamasis “sniego kamuolio efektas”, kai su naujais informantais būdavo susipažįstama pagal apklaustų asmenų rekomendacijas. Be abejo, aš pati irgi dariau poveikį šiam procesui, prašydama mane supažindinti su tam tikro amžiaus, lyties, tautybės asmenimis ar kitais žmonėmis, turinčiais tam tikrą statusą subkultūroje. Buvo kalbėtasi su aštuoniais vaikiniais ir trimis merginomis. Tokią apklaustų vaikinių skaičiaus persvarą nulėmė paprastas faktas: kai tardavausi dėl būsimo susitikimo, man dažniausiai būdavo rekomenduojamas vaikinai, reivo subkultūros atstovai, o ne mergina. Galbūt, šį kiekybinį skirtumą galima būtų paaiškinti atsizvelgiant į realiai egzistuojančią padėtį, nes dauguma pateikėjų teigė, jog *techno* kultūra Lietuvoje labiau domisi vaikinai negu merginos. Kaip vertinimo pagrindą pasitelkus subkultūrinio statuso kriterijų, buvo kalbėtasi su dviem Lietuvoje gana gerai žinomais diskžokėjais, su anksčiau egzistavusio *techno* muzikos gerbėjų klubo lyderiu, bei su vienos *techno* muzikos grupės nariu. Kiti pateikėjai buvo asmenys, kurie vartoja reivo kultūrą ir tapatinasi su šia socialine-kultūrine grupe. Dauguma interviu tęsėsi ne mažiau kaip valandą, kai kurie – iki trijų valandų. Su vienu pateikėju susitikome keletą kartų. Dauguma pateikėjų – 15-18-os metų amžiaus, vienas informantas – 27-erių metų amžiaus. Dauguma pateikėjų yra nuolatiniai Vilniaus gyventojai, keletas – atvykę iš kitų Lietuvos miestų. Didžioji jų dalis – lietuviai, keletas yra kilę iš etniškai mišrių šeimų. Susidarė įspūdis, jog daugumos pateikėjų tėvai – daugiau ar mažiau materialiai pasiturintys žmonės, turintys galimybių finansiškai paremti savo vaikus. Dauguma informantų studijavo

aukštesniosiose ar aukštosiose mokyklose arba ruošėsi studijuoti ateityje. Kadangi darbo pagrindą sudaro ribotas skaičius interviu, tai autorė nesiekia padaryti objektyvias, reprezentatyvias išvadas – šis kokybinis tyrimas leidžia kalbėti tik apie tam tikrus stereotipus, egzistuojančius dalyje mūsų visuomenės, bei pasiūlyti jų interpretaciją.

Šiuolaikinės britų jaunimo kultūros tyrinėtoja Sarah Thornton vidinei subkultūrinės hierarchijos analizei atlikti pasiūlė prancūzų sociologo Pierre'o Bourdieu termino *kultūrinis kapitalas*, kuris įvardija socializacijos procese įgytų individo žinių ir patirties “bagažą”, susijusių su tam tikru socialiniu statusu, pakaitalą – *subkultūrinis kapitalas*. Pasak S.Thornton, subkultūrinis kapitalas išigali kaip objektyvus faktas madingų šukuosenų ir rūpestingai komplektuojamų muzikinių įrašų kolekcijų formose; jis atsiskleidžia ir meistriškai vartojant žargoną, bei profesionaliai atliekant šokio judesius³. Manau, jog S.Thornton pasiūlytas terminas *subkultūrinis kapitalas* bus naudingas, kai interpretuosime pokalbiuose su reivo kultūros Lietuvoje atstovais išryškėjusias tokias dvinaires priešpriešas, kurias perteikia žodžiai *alternatyvus/komercinis, pogrindžio kultūra/žiniasklaida, centras/periferija, reiveris⁴/reiverė, “tikras reiveris”/“orinis reiveris*”. Be to, tai bus pravartu, kai analizuosime vidinę subkultūrinę hierarchiją nusakančius stereotipus.

Alternatyvioji (pogrindžio) / komercinė (žiniasklaidos) kultūra

Priešprieša *alternatyvioji/komercinė kultūra*, vartojama kartu su analogiškos reikšmės žodžiais *pogrindis/žiniasklaida* atspindi vieną iš pagrindinių vertinimo kriterijų, išryškėjusių pokalbiuose su pateikėjais. *Techno* muzika, jos kūrėjai ir atlikėjai, renginiai, subkultūrinės aprangos stiliai ir kiti dalykai, pateikėjų dažnai buvo apibūdinami vartojant epitetus *alternatyvus* arba *komercinis*.

Drąsiai galima teigti, jog dažniausiai pokalbiuose būdavo aptariami alternatyviosios ir komercinės *techno* muzikos skyrimo kriterijai. Daugumos pateikėjų teigimu, alternatyvioji

techno muzika, kaip įprasta, žinoma nedaugeliui – ja domisi tik iš tiesų *techno* kūrybai atsidavę žmonės. Priešingai, komercinė *techno* muzika buvo apibūdinta kaip ypač populiarė ir žinoma daugeliui žmonių – ji yra “brukama” per televizijos bei radijo programas, atliekama kavinėse, klubuose, diskotekose ir kitose viešose vietose. Kitas, šiek tiek miglotesnis, pasiūlytas komercinės ir alternatyviosios *techno* muzikos skyrimo principas – kūrybos tikslas. Pateikėjų nuomone, jei muzikinis kūrinys buvo sukurtas tik dėl pinigų, įvaizdžio, karjeros, o ne dėl idėjos ar kūrybinio įkvėpimo, tuomet jis laikytinas visiškai “tufta”⁵. Nepaisant šio pasiūlyto principo, vaikas, prisistatęs kaip alternatyviosios kultūros atstovas, teigė, jog “pinigai nėra toks blogas dalykas – tai taip pat daro įtaką progresui”. Alternatyvioji *techno* muzika apibūdinta kaip menas, kuris tikisi išlikti.

Alternatyvioji *techno* muzika

Ją supranta ir klauso mažuma
Sukurta idėjos, įkvėpimo pagrindu.
Tai – menas, kuris turi išliekamąją vertę.
Pažangi, eksperimentuojanti.
Intelektuali, filosofinė.
Remiasi fantazija, vaizduote.

Minėtoji priešprieša *alternatyvioji (pogrindžio)/komercinė (žiniasklaidos)* kultūra buvo vartojama vertinant ne tik *techno* muziką, bet ir jos kūrėjus bei atlikėjus – *techno* grupes, diskžokėjus. Daugumos pateikėjų teigimu, *pogrindžio* atstovai, alternatyviosios, t.y. filosofinės, intelektualiosios, muzikos kūrėjai ir atlikėjai dažniausiai yra žinomi tik negausiai “ekspertų” grupei ir nesiekia didelio populiarumo – kuriama dėl pačios kūrybos, dėl pačios idėjos. Tuo tarpu komercinei sričiai priskirti kūrėjai bei atlikėjai buvo apibūdinami kaip labai populiarūs, žinomi “masėms”, dažnai žiniasklaidos reklamuojami, tačiau “kuriantys muziką tik dėl pinigų”.

Įvairūs renginiai pateikėjų irgi buvo vertinami arba kaip alternatyvūs, žinomi tik nedideliame žmonių ratui, arba kaip komerciniai

Tai – klasika, paliekanti ir paliksianti aiškų pėdsaką muzikos istorijoje. Pateikėjų teigimu, alternatyvioji *techno* muzika yra eksperimentinė, nuolat ieškanti naujovių, pažangi. Tai – intelektualioji, filosofinė, įkvėpta turtingos vaizduotės muzika, kurios “masės” paprasčiausiai nesupranta. Alternatyviosios *techno* muzikos gerbėjus įvardijo panašūs pasakymai – intelektualūs žmonės, turintys vaizduotę, tam tikra prasme – filosofai. Priešingai, komercinė *techno* muzika nesanti verta meno vardo. Tai – trumpalaikio populiarumo, neturinti išliekamosios vertės muzika. Pasak pateikėjų, ji yra monotoniška, neieškanti naujovių, nuobodi, o šios muzikos gerbėjai nėra tokie intelektualūs ir kūrybingi.

Išvardintus alternatyviosios ir komercinės *techno* muzikos kriterijus galima būtų apibendrinti šitaip:

Komercinė *techno* muzika

Ją supranta ir klauso dauguma.
Sukurta tik komerciniais tikslais.
Tai – kičas, kuris neturi išliekamosios vertės.
Monotoniška, neieškanti naujovių.
Nuobodi.
Trūksta vaizduotės.

– plačiai reklamuojami, “masiški”. Pateikėjų teigimu, *pogrindžio* vakarėliai dažnai yra rengiami kokiose nors neįprastose vietose – pavyzdžiui, ant gyvenamojo namo stogo, apleistame fabrike, garaže, statybose ir pan. Pagrindinė idėja – parengti originalų renginį, suruošti vakarėlį šitaip, kad apie jį negalėtų sužinoti “popsa”⁶. Pateikėjų teigimu, informaciją apie neoficialiuosius vakarėlius dažniausiai žino tik nedaugelis, juose dažniausiai susirenka tos pačios *techno* muzikos krypties gerbėjai. Informacija apie planuojamą *pogrindžio* kultūros vakarą gali būti perduodama iš lūpų į lūpas. Be to, kur nors viešojoje vietoje yra paliekamos nepastebimos “skrajukės” – “kas domisi, tas randa”. Daugelį sykių aš buvau perspėta, kad be draugų rekomendacijos neįmanoma patekti į tokį

uždarą vakarėlį, nes “žmonės ateina čia pailsėti, jie nemėgsta svetimų”, nes “šiuose vakarėliuose vyksta viskas”. Tokie vakarėliai, dažnai rengiami pasitelkus tik pačią paprasčiausią ir būtiniausią techniką, pateikėjų buvo vertinami kaip žymiai “kietesni” (“cool”)⁷, ir autoritetingesni lyginant su *techno* vakarais klubuose ar kitais oficialiais renginiais. Pastarieji renginiai, kaip teigė dauguma informantų, yra nuobodūs, skirti daugiausia paaugliams ir prašalaičiams, nedaug teišmanantiems apie “tikrąją *techno* muziką”.

Skiriamieji alternatyviosios ir komercinės kultūros bruožai buvo nurodyti ir vertinant aprangą – juo labiau “masėms” patinka tam tikras aprangos stilius, tuo skeptiškiau jis vertinamas (kaip neoriginalus, neatspindintis *techno* idėjos, kuri skatina būti kitokiu, skirtingu žmogumi, netgi šokiruoti). Pavyzdžiui, 1994–1996-aisiais metais Lietuvoje ypač populiarūs platūs džinsai, vadinami “lenarais”, kurie anuo metu buvo tapę vos ne būtinu “reiverio” atributu, daugumos pateikėjų buvo įvertinti kaip ypač kvaila mada, apie kurią “*net baisu prisiminti*”. Pavyzdžiui, Romo⁸ (18 metų amžiaus) nuomone:

*Bet paskui Lietuvoje užėjo durna mada pas mažus tuos paauglius, kaip sakau, nuo 14-os iki 16-os metų, nuo 12-os metų, – tokie lenarai, žinai, platiūs tokie. Nu aš nežinau, aš skaitydavau, kad kaip, nu gali būti vienetai, bet man jie atrodė kaip liumpinai. Nu neatskleisdavo daugiau ten kad *techno* muzikos kažkokios specifikos... O *techno* muzikoj būtent tas, kad tu turi kažkuo išsiskirti – tu geriau būk ten višas aptemtas, ten kažkokių lempučių čia prisidėk, ten žinai, bent jau aš tada taip galvojau – bet tu nebūk ten masė... kaip avių banda visi ten su tais lenarais...*

Įdomu pažymėti, kad nors dauguma pateikėjų siūlė skirti *pogrindžio kultūrą* (tai, kas žinoma tik siauram žmonių ratui) bei *žiniasklaidos kultūrą* (tai, ką plačiai perteikia žiniasklaida), tačiau pati žiniasklaida taip pat buvo skirtingai vertinama. Alternatyvioji, ne komercinė žiniasklaida, t.y. *techno* žurnalai,

piratinės radijo stotys ir pan. buvo vertinami labai teigiamai. Šis faktas tik paremia S.Thornton teiginį, jog “žiniasklaida yra įtraukta į jaunimo subkultūrų organizaciją. Jaunimo subkultūros nėra organiškios socialinės formacijos, autonomiškos kultūros, kurios susiliečia su žiniasklaida tuomet, kai pastaroji siekia parduoti, išplatinti subkultūrinį kapitalą ar sukelti “moralinę paniką” visuomenėje. Priešingai, žiniasklaida ne tik atstovauja kultūrai, bet dalyvauja, suburdama, muzikos kryptis”⁹.

Galima teigti, jog pagrindinis kriterijus, leidžiantis skirti *pogrindžio/komercinės kultūros sferas* yra *populiarumas*. Interviu analizė parodė, kad juo muzikinis kūrinys, jo kūrėjas ar diskžokėjas, aprangos stilius, renginys yra žinomesni, populiariesni, juo dažniau pastarieji yra reklamuojami žiniasklaidoje, tuo skeptiškiau juos vertina subkultūros atstovai. Tačiau pačios Lietuvos reivo subkultūros ateities vizija, tiesiogiai priklausanti nuo tariamo komercinės sferos plėtimosi ir alternatyvios sferos siaurėjimo, buvo vertinama skirtingai. Dalies pateikėjų nuomone, didėjantis *techno* kultūros populiarumas yra tikroji subkultūros mirtis, tuo tarpu kitų požiūriu, tai yra teigiamas reiškinys, kuris ateityje paskatins sukauptą subkultūrinį kapitalą naudingai pertvarkyti į ekonominį kapitalą. Kitaip tariant, įgytos muzikinės žinios, įgūdžiai, pažintys turėtų padėti susirasti darbą klubuose, diskotekose, radijo stotyse ir kitur.

Būtina pažymėti, jog paminėta perskyra – *pogrindžio kultūra/komercinė (žiniasklaidos) kultūra* – jokiu būdu neturi būti laikoma objektyvia ir griežta, schema. Paminėtos sferos nėra statiškos. Pavyzdžiui, nors dauguma oficialiųjų, teisėtų renginių buvo laikomi komerciniais, neprestižiniais renginiais, tačiau keletas populiarių, plačiai reklamuojamų ir gerai žinomų *techno* vakarų, pvz., kasmet pasikartojantis sambūris “Strokes Temple”¹⁰, įvertinti teigiamai. Tad *pogrindžio kultūros* ir *komercinės (žiniasklaidos) kultūros sferas* galime vertinti ne kaip objektyviai egzistuojančias sferas, o veikiau kaip subjektyvų vertinimo, kalbėsenos būdą.

Centras ir periferija

Kitą pateikėjų dažnai minėtą perskyrą, susijusią su reivo kultūros populiarumu visuomenėje, galima įvardinti kaip *centro/periferijos* santykį, o apibrėžiant tiksliau – pagrindinių, didžiųjų Lietuvos miestų/provincijos (dažniausiai buvo minimos kaimo vietovės) santykį. Daugumos informantų teigimu, reivo kultūra yra populiariausia trijuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Šiek tiek mažiau populiarūs apskričių centruose – Alytuje, Utenoje, Šiauliuose, Jonavoje, Tauragėje ir kitur. Kultinės Lietuvos *techno* muzikos grupės “Exem” lyderio teiginys atspindi bemaž visų mano pateikėjų nuomonę – “kadangi Lietuva labai maža šalis, tas vystymasis [*techno* judėjimo] vyksta labai lėtai. Juk Lietuva yra kaimo šalis, joje yra gal tik trys miestai, kuriuose gali egzistuoti *techno* judėjimas. Tai, aišku, sumažina galimybes”¹¹.

Nors pateikėjai pripažino, jog ir kaimo vietovėse yra jaunų žmonių, besidominčių *techno* kultūra, tačiau pastarieji buvo laikomi mažuma. Dažnai buvo teigiama, kad jie domisi komerciniais dalykais. Tuo tarpu didžiąją provincijos jaunimo dalį informantai apibūdino kaip “*visišką popą*”, kuriems net komercinė *techno* muzika yra “*pernelyg avangardiška*”. Lietuvos provincijos jaunimas dažniausiai būdavo apibūdinamas kaip orientuotas į vadinamosios *pop* kultūros vartojimą, besiklausantis “*kvailos, nuobodžios, komercinės*” lietuviškos arba rusiškos *pop* muzikos. Pastarąjį muzikinį stilių pateikėjai dažniausiai apibūdindavo kaip kičą, “*tuftą*” (pagrindinės dainų tekstų problemos glaustai pateikiamos šitaip: “*aš tave mylėjau, bet tu šiąnakt neatėjai, tu palikai mane... lia lia lia*”). Šio muzikinio stiliaus gerbėjai buvo apibūdinti kaip neintelektualūs, neturintys vaizduotės, ne tokie kultūringi kaip *techno* muzikos gerbėjai. Pavyzdžiui, Tomo (18 metų amžiaus) nuomone:

Aš nenoriu bet koku atveju įžeisti žmonių, gyvenančių kaime, kadangi ten irgi yra šviesių asmenybių ir protų... bet pažiūrėkim realybei į akis. [...] Mano nuomone, visos tos “dinamikos”¹² ir taip

toliau, mano nuomone, tai yra neišprusimo lygis. Žemas išprusimo lygis, kadangi ten žmogų domina tiktais kas? Kaime nu daugumoj, nu ką žmonės daro? Geria... Nu pripažinkim, kad Lietuvoje kaime daugumoj žmonės geria. Aš nenoriu nieko pasakyti prieš kaime gyvenančius žmones, kadangi iš ten mes visi kilome, visi lietuviai iš ten esame ir iš ten labai daug ką paėmę, bet dabartinė situacija manęs labai nedžiugina. [...] Vat ta muzika, kuria jie domisi, komercinė, ji patenkina žemiausius jų norus ir jiems to užtenka, jiems daugiau nieko nereikia...

Lietuvos provincijos jaunimą pateikėjai apibūdino šitaip: nesiekia originalumo, vadovaujasi “*gariūnine*”¹³ mada, visiškai “*uždari naujovėms*”, agresyviai nusiteikę bendraamžių iš miesto atžvilgiu – neretai prašalaitis, ypač vaikinai, yra sumušamas kaimo šokiuose. Pasak Romo (18 metų amžiaus),

aplamai į kaimą nuvažiavus, tai... Nu aš kodėl, galima sakyti, nemėgstu baisiai kaimo, nes Lietuvoje kaimas tai yra iš tikrųjų kaimas... Ten nuvažiuosi, ten kepurėlės¹⁴ nereikės [nereikės išsiskirti originalia apranga]... Tu nuvažiuok džinsais praplėštais – jau tave žmonės pirštais badys...

Kadangi autorė neturi Lietuvos provincijos jaunimo nuomonę atspindinčių duomenų, sunku yra daryti apibendrinančias išvadas. Minėtas fizinės jėgos naudojimas atvykėlių iš miesto atžvilgiu gali būti interpretuotinas kaip savotiška provincijos jaunimo reakcija į tariamai arogantiško miesto jaunimo elgesį, arba simbolinis atsakas į *svetimo, kito, kitokio* įsibrovimą į *privačių erdvę*. Šie konfliktai, susiję su fizinės jėgos panaudojimu, gali būti interpretuoti ir kaip parodomasis veiksmas, pabrėžiantis provincijos vaikinių vyriškąją identitetą. Patvirtinti ar paneigti šiuos teiginius galėtų tik pokalbių su kaimo vietovių jaunimu analizė. Tačiau manyčiau, jog pateikėjų įvardytą kultūros nelygybę tarp Lietuvos didžiųjų miestų ir kaimo jaunimo galėtų paaikškinti skirtumas tarp socialinių sluoksnių atstovų vartojamos

kultūros. P.Bourdieu sociologiškai pagrindė įžvalgą, jog estetiškas skonis yra susijęs su asmens priklausymu tam tikrai socialinei klasei⁵. Kaip jau buvo minėta, atlikdama kokybinį tyrimą, autorė nepretenduoja į reprezentatyvias išvadas, tačiau galima teigti, jog dauguma informantų priklauso labiau pasiturinčiam ir sykiu aukštesnį išsilavinimą turinčiam visuomenės sluoksniui. Kita vertus, daugelio pačių pateikėjų teigimu, Lietuvoje reivo kultūra labiau domisi pasiturintys bei išsilavinę žmonės. Tuo tarpu Lietuvos provincijos jaunimas turi šiek tiek žemesnį išsilavinimą. Pavyzdžiui, sociologų tyrimų duomenimis 8-ame - 9-ame dešimtmečiuose didesnė kaimo jaunimo dalis orientavosi į viduriniojo mokymo institutus, kur kartu su bendruoju išsilavinimu buvo gaunamas ir profesinis parengimas, todėl didesnę pusę profesinių technikos mokyklų ir specialiųjų mokyklų (technikumų) kontingento sudarė moksleiviai, kurių tėvai gyveno kaime⁶. Tyrimų duomenimis, 9-ame dešimtmetyje privalomo vidurinio išsilavinimo dar neturėjo didelė kaimo jaunimo dalis⁷. Tad galbūt reivo kultūrą galėtumėme traktuoti kaip atstovaujančią dalies “aukštesniojo” socialinio sluoksnio jaunimo estetiniam skoniui, o minėtąją “pop” kultūrą – kaip atstovaujančią dalies “žemesniojo” sluoksnio jaunimo skoniui. Tačiau, be jokios abejonės, šituos duomenis patvirtinti ar paneigti galima tik pasitelkus į pagalbą kiekybinį tyrimą.

Įdomu pažymėti, jog keletą pateikėjų teigimu, egzistuoja šio skirtingumas tarp reivo kultūros populiarumo masto Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Pavyzdžiui, Mariaus ir Gyčio (15 metų amžiaus) teigimu, *techno* kultūra yra populiarsnė Vilniuje ir Klaipėdoje negu Kaune.

Kristina: Ar yra skirtumas [reivo populiarumo] Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje?

Marius: Tarp Kauno yra.

Gytis: Tarp Klaipėdos tai panašu būtų.

Marius: Tarp Vilniaus ir Klaipėdos nėra. O tarp Kauno...ten kažkodėl labai mažas tas *techno* judėjimas... [...]

Marius: Nu bet yra toks pasakymas – “Kaunas yra Kaunas”.

Gytis: Nes ten vis tiek yra tos tradicijos lietuviškos daugiau.

Be abejo, tai labai subjektyvi nuomonė, tačiau įdomu, jog šiuo atveju tariamas reivo nepopuliarumas Kaune siejamas su prieštaravimu tarp Vakarų (reivo) ir lietuviškosios kultūros. Manau, jog pastaroji nuomonė atspindi, sociologų tyrimų duomenimis, Lietuvoje egzistuojančius stereotipus apie vilnietį – “nelietuvį” ar blogą lietuvį (nutautėjusį žmogų, kosmopolitą), o kaunietį – gerą, tikrą lietuvį ir patriotą⁸. Pastaruoju atveju buvimas tikresniu, geresniu lietuviu galėtų būti interpretuotinas kaip siekimas atsiriboti nuo Vakarų kultūros įtakos.

Reiveris/reiverė

Prieš pradėdama analizuoti vaikinių ir merginų statusą Lietuvos reivo subkultūroje, aš turiu pabrėžti, jog šiai analizei neigiamą įtaką daro ne tik kiekybinis apklaustų merginų bei vaikinių skirtumas, bet ir tas faktas, jog dauguma apklaustųjų vaikinių gan išsamiai interpretavo merginų padėtį subkultūroje, o tuo tarpu pačios merginos dažniausiai arba nesuvokdavo skirtumo tarp reiverės-merginos ir reiverio-vaikino statuso, arba vadindavo save ne “tikromis reiverėmis”, bet veikiau “klubų lankytojomis”. Visa tai tik patvirtindavo vaikinių pasakytą nuomonę.

Daugumos pateikėjų (vaikinių) teigimu, merginos mielai dalyvauja *techno* vakarėliuose, lankosi klubuose, tačiau jų informacijos apie muziką, kūrėjus, atlikėjus, renginius ir kitus dalykus apimtis ir kokybė yra menkesni negu vaikinių. Keletą pateikėjų teigimu, merginoms labiau patinka įvairūs “pop dalykai” ir netgi jei pastarosios sakosi esančios reiverės, tai vis tik labiau domisi aprangos stiliumi, mada, o ne muzika, “filosofija”, kūryba ir pan. Tokį požiūrį atliepia, pvz., Mariaus ir Gyčio (15 metų amžiaus) nuomonė:

Kristina: O būna merginų didžejų?

Gytis: Būna, bet tik ne Lietuvoje.

Marius: Tik ne Lietuvoj. Lietuvoj nė vienos nepažįstu.

Kristina: O yra merginų reiverių Lietuvoj?

Marius: Labai nedaug, bet yra.

Kristina: Tikrų?

Marius: Nė vienos nepažįstu aš...

Gytis: Aš asmeniškai nepažįstu, bet žinau, kad tokių yra.

Kristina: Kas joms būdinga?

Gytis: Per mažai, kad būtų galima įvertinti – kai yra bičai, tai žinai, galima įvertinti. [...]

Kristina: Ar jūs pasakytumėte, kad ta muzika [techno] labiau populiaru tarp vaikinių negu tarp merginų?

Marius: Taip...

Gytis: Jo.

Marius: Tarp merginų toks lengvas rokas, baladės...

Gytis: Jo, ir meilės... popsiukai tokie... komercinė muzika, kas visur eina. Ten "baby girl" ir taip toliau....

Kartais merginos buvo apibūdinamos ne kaip asmenybės, kurios atstovauja subkultūroje pačioms sau, bet kaip tam tikros vaikinių "palydovės", kurių laiką prisitaikantis prie pastarojo interesų. Pavyzdžiui, Tomo (18 metų amžiaus) teigimu,

yra žmonių, kurie žiūri į tai paviršutiniškai ir jiems vienodai šviečia. Tarkim, ypač gal panelių pastebėjau, bet gal tiek pat ir vaikinių... Ta prasme –ėjimas su banga. O, valio, šiandien ten mano vaikinai, ten, tarkim, yra metalistas – aš irgi metalistė. O kitas vaikinai – čia konkrečių pavyzdžių yra – tarkim, jisai reperis – valio, aš irgi reperė...

Nors ir kaip bebūtų keista, tačiau šią nuomonę iš dalies gali patvirtinti keletos merginų pasiūlyta interpretacija. Vienos iš penkiolikamečių merginų, vadinančių save "tikromis, senomis reiverėmis" teigimu, pažinti diskžokėjų vaikiną, yra garbės ir prestižo reikalas, nes šitaip jį gali patekti į kai kuriuos renginius nemokamai, kitos merginos pavydi

šios pažinties ir siekia tapti draugėmis vien dėl tos priežasties, kad susipažintų su šiuo vaikinu. Tad atrodytų, jog merginos statusui subkultūroje kartais daro tiesioginį poveikį jos vaikinų statusas.

Periferinę merginų padėtį reivo subkultūroje gali iliustruoti tas faktas, jog bemaž visi diskžokėjai Lietuvoje yra vaikinai. Pateikėjų nuomone, tai visiškai normalus reiškinys. Man teko skaityti apie merginą, dirbančią diskžokėja¹⁹, tačiau daugumos pateikėjų teigimu, Lietuvoje nėra merginų-diskžokėjų, nebent tik Vakaruose. Tuo atveju, jei vis tik būdavo svarstoma apie galimą merginų-diskžokėjų egzistavimą Lietuvoje, jų darbo erdvę vaikinai dažniausiai apibrėždavo kaip mokyklos diskoteką ar panašaus, nereikšmingo lygio renginius.

Tiesa, keletu vaikinių teigimu, merginos Lietuvos reivo subkultūroje jokia būdu negali būti apibūdinamos vartojant "paribio" ar žemesniojo statuso terminus. Romo (18 metų amžiaus) teigimu,

A, merginų tikrai būna [reiverių]. Ir kai kurios ten, kai pasižiūri, būna žymiai kietesnės ten - ir apsirengime, ir ten dar kažkur...daugiau ten žino ir dažniau kažkur dalyvauja ten... Nu, kaip ir visur, merginų tikrai buvo ir yra ten... netrukdo.

Tačiau, nepaisant tokios demokratiškos nuomonės, atrodytų, jog minėtas merginų pranašumas lyginant su vaikinais apsirengimo originalumo ir subkultūrinių žinių kiekio požiūriu vaikiną šiek tiek stebina. Tad manau, kad galima kalbėti apie merginos kaip "prastesnės", "marginalios reiverės" stereotipą, kuris yra paplitęs tarp vaikinių.

Tikras reiveris/orinis reiveris

Vidinę subkultūrinę hierarchiją nusakančių stereotipų interpretavimui bus naudinga keletu informantų pasiūlyta skirtis *tikras reiveris/orinis (netikras) reiveris*. Siekdami apibendrinti turimą empirinę medžiagą ir išsiaiškinti "tikro" ir "orinio" reiverio sąvokų turinį, pamėginsiu sugretinti aukščiau aptartas priešpriešas.

Pagrindžio kultūra
 Aletrnatyvinis
 Centras (pagrindiniai, didieji miestai)
 Reiveris
 "Kietas" ("cool")
 "Tikras reiveris"

Žiniasklaida
 Komercinis
 Periferija (provincija – kaimo vietovės)
 Reiverė
 "Nekietas"
 "Orinis reiveris"

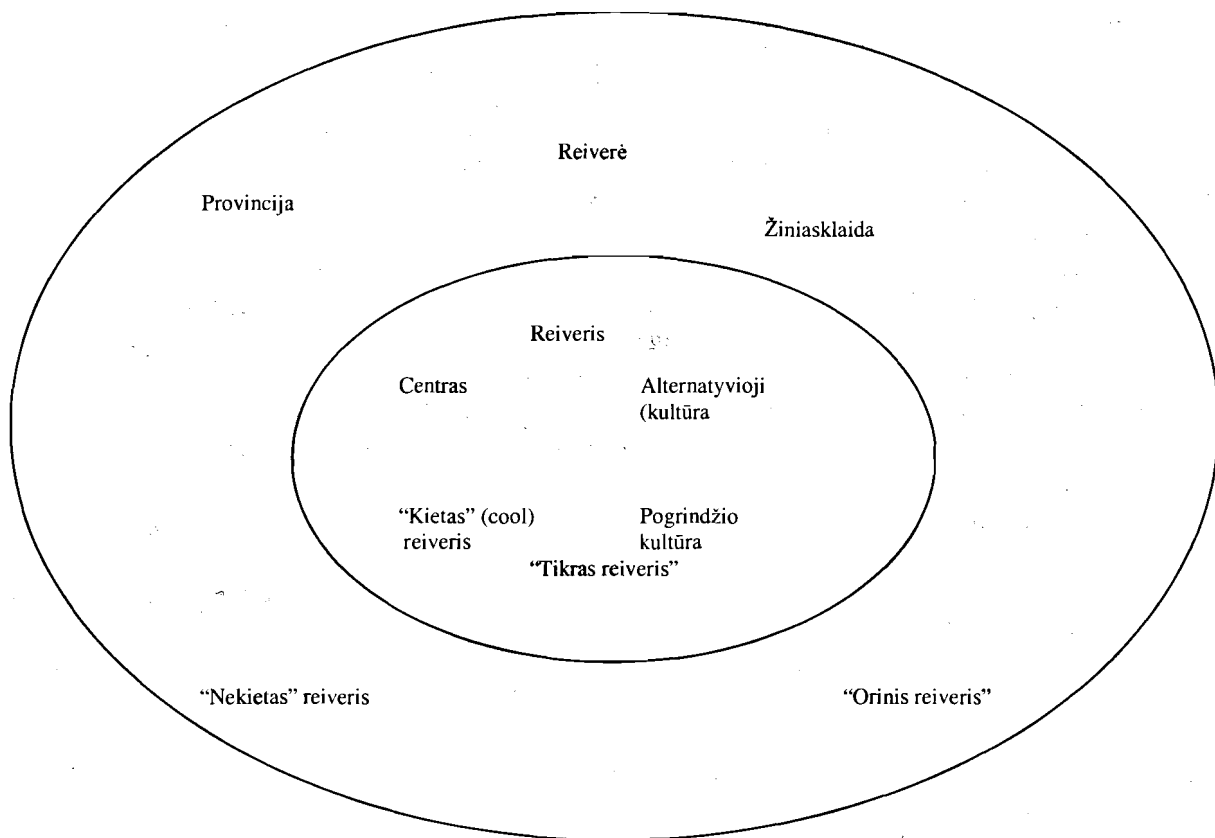
Kaip jau minėta, galima teigti, jog pagrindinis kriterijus, leidžiantis skirti *pagrindžio/komercinę (žiniasklaidos)* sferas, yra *populiarumo* aspektas. Juo labiau kūrėjas, muzikinis kūrinys, renginys ir pan. yra žinomi, tuo dažniau subkultūros atstovai juos įvertina kaip neprestižiškus, "nekietus", ir nevertus dėmesio. Priešingai, originalūs, nedaugeliui žinomi, pernelyg dažnai nereklamuojami žiniasklaidoje *techno* muzikos kūrėjai, atlikėjai, renginiai paprastai buvo vertinami kaip prestižiniai ir "kieti" ("cool").

Aptartųjų priešpriešų sugretinimas atskleidė, jog alternatyvusis, prestižinis subkultūrinis kapitalas dažniausiai priskiriamas pagrindinių, didžiųjų Lietuvos miestų gyventojams. Provincijos, t.y. kaimo vietovių jaunimas apibūdinamas šitaip: tasai jaunimas

arba iš viso nesidomi naujovėmis, tarp jų ir *techno* kultūra, arba, jei ir domisi, tai dažniausiai paviršutiniškais, komerciniais dalykais. Kitaip tariant, kalbama apie daugeliui jaunų žmonių lengvai prieinamą, neprestižinį subkultūrinį kapitalą, kuris perteikia veikiau "formą", išorę, o ne "turinį".

Alternatyvųjį, "*kietą*" (*cool*) subkultūrinį kapitalą pateikėjai dažniausiai priskyrė vaikinams, *techno* kultūros Lietuvoje atstovams. Tuo tarpu merginas vaikinai apibūdino šitaip: jos domisi populiariais, daugeliui žinomais, komerciniais dalykais, yra sukaupusios ne tokį prestižinį, kokybės ar kiekybės atžvilgiu prastesnį lyginant su vaikiniais subkultūrinį kapitalą.

Remiantis esama informacija galima teigti, jog "orinis reiveris" nusako asmenį, turintį savo

žinioje lengvai prieinamą, komercinį, subkultūrinį kapitalą, kurį plačiai paskleidžia oficialioji žinasklaida. Lietuvos provincijos, t.y. kaimo vietovių jaunimas (tiek vaikinai, tiek merginos) bei merginos (neatsižvelgiant į gyvenamąją vietą) informantų dažnai apibūdinami kaip "oriniai", "netikri", "laikini" reiveriai, "einantys su banga". Dalies pateikėjų nuomone, jaunesnieji asmenys, paaugliai dažniau gali būti apibūdinami kaip "oriniai reiveriai" negu vyresnieji. Tuo tarpu "tikrieji reiveriai" (dažniausiai – vaikinai), didžiųjų miestų gyventojai, apibūdinami kaip asmenys,

sukaupe sunkiai prieinamą, ne tokį populiarią subkultūrinį kapitalą.

Tad apibendrinant galima teigti, jog didžiųjų miestų gyventojai - vaikinai - dažniausiai apibūdinami kaip asmenys, formuojantys tam tikrą simbolinį Lietuvos reivo subkultūros centrą. Tuo tarpu Lietuvos provincijos, t.y. kaimo vietovių, gyventojai (tiek merginos, tiek vaikinai) bei merginos (neatsižvelgiant į gyvenamąją vietą) pateikėjų dažniausiai apibūdinami kaip asmenys, daugiau ar mažiau susiję su subkultūros periferija.

IŠVADOS

Interviu analizė atskleidė stereotipų, nusakančių vidinę Lietuvos reivo subkultūros hierarchiją, egzistavimą. Manau, jog galima kalbėti apie tam tikrą santykišką "subkultūros elito" ir "subkultūros "masių" perskyrą - informantai skirtingiems asmenims priskirdavo kiekybės ir kokybės atžvilgiu netolygų subkultūrinį kapitalą. Subkultūrinio kapitalo kokybės aspektas informantų dažniausiai būdavo įvertinamas kaip atvirkščiai proporcingas jo populiarumui. Remiantis turima informacija galima teigti, jog stereotipiškas skirtingų asmenų apibūdinimas, įvardijantis tai, kas savo žinioje turi vertingesnį, o kas prastesnį subkultūrinį kapitalą, yra nulemtas keleto kriterijų.

Vienas iš jų galėtų būti įvardintas kaip gyvenamoji vietovė - pateikėjai Lietuvos didžiųjų miestų jaunimą apibūdino kaip kultūringesnį, pažangesnį, susijusį su aukštesniais kultūros pasiekimais, bei kaimo

jaunimą kaip mažiau ar visiškai nekultūringą.

Tarp vaikinių egzistuojantis merginos kaip "prastesnės", "netikros" reiverės įvaizdis atskleidžia, jog individo lytis yra vienas iš kriterijų, darančių įtaką vienokiam ar kitokiam asmens stereotipiškam apibūdinimui.

Neretai jaunesnis asmuo buvo apibūdinamas kaip "prastesnis" reiveris, kaip asmuo, kuris kiekybės ir kokybės kriterijaus atžvilgiu yra sukaupe menkesnį subkultūrinį kapitalą. Tad negalima neigti, jog stereotipiškam skirtingų individų apibūdinimui daro įtaką ir jų biologinio amžiaus kriterijus.

Idomu pažymėti, jog nepavyko aptikti stereotipų, apibūdinančių vienos etninės grupės atstovus kaip "prastesnius", kitos - kaip "geresnius", "tikresnius" reiverius, kas leistų teigti, jog etninė priklausomybė nėra vienas iš kriterijų, darančių įtaką vienokiam ar kitokiam individo apibūdinimui.

IŠNAŠOS

¹ *Techno filosofija* – įvardijimas, kurį vartojo vienos iš Lietuvos *techno* muzikos grupių lyderis pokalbyje su žurnalistu. Žr.: Real Rave. - Tai Bent, 1997/3 (91), p. 17.

² Nors šiame straipsnyje nėra analizuojamas reivo kultūros vartotojų Lietuvoje santykis su vadinamąja vyraujančia kultūra, patogumo sumetimais, nesiekdama nusakyti vertybiniu atžvilgiu nelygiaverčio statuso, autorė vartoja subkultūros terminą, kuris suprantamas kaip "...nesavarankiška socialinės grupės, klasės ar kurios kitos visuomenės dalies (diferenciacija čia gali būti labai įvairi – pagal amžių, lytį, profesiją) kultūra, funkcionuojanti daugiau ar mažiau savarankiškoje tautinėje arba regioninėje kultūroje". Žr.: Donskis L. *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys*, Vilnius, 1993, p. 26.

Identiškas termino vartojimas yra siūlomas ir *Socialinių mokslų enciklopedijoje*. Žr.: Short F.J. Subculture. In: *The Social Science Encyclopedia* (ed. A.Kuper and J.Kuper), London, New York, 1989, p. 239-240.

³ Thornton S. The Social Logic of Subcultural Capital. In: *The Subcultures Reader* (ed. K.Gelder and S.Thornton), London, New York, 1997, p. 202-203.

⁴ Įdomu pažymėti, jog terminas *reiveris* dėl ypatingo bet, drįsčiau teigti, paviršutiniško šio sąjūdžio populiarumo Lietuvoje 1994-1996-aisiais metais, daugumos pateikėjų buvo įvertintas labai skeptiškai. Jų teigimu, *reiverio* įvaizdį Lietuvos žmonės sieja su madingai apsirengusiu, riedukinėmis pačiužomis važinėjančiu paaugliu. Tačiau, neturėdami alternatyvos, terminą *reiveris* pokalbiuose vartojo tiek informantai, tiek ir aš pati. Šiame straipsnyje *reiveris* nusako įvairaus amžiaus, *techno* kultūrą vartojantį ar ją kuriantį žmogų, kuris tapatinasi su šia socialine-kultūrine grupe.

⁵ "Tufta" (žargono žodis) = niekalas.

⁶ Popsa - žargoninės kalbos žodis, kuris įvardija komerciniais dalykais besidominčius žmones.

⁷ Kietas (cool) - žargoninės kalbos žodžiai, kurie vartojami vertinant ką nors teigiamai.

⁸ Visų šiame straipsnyje cituojamų informantų vardai yra pakeisti.

⁹ Thornton S. *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital*, Cambridge, 1995, p.160.

¹⁰ *Strokes Temple* (Dūžių šventykla) – vienas reikšmingiausių Lietuvos *techno* muzikos renginių. Šio renginio idėją subrandino Lietuvos *techno* gerbėjų klubo "Dūžiai" kasmetiniai suvažiavimai. Informantų teigimu, pirmą sykį toks suvažiavimas buvo suorganizuotas 1995-aisiais metais.

¹¹ Matisse: "Techno ir house" – tai maištas prieš rokenrolo diktatūrą... - Ausis, 1996/13, p. 20-21.

¹² Pop grupės "Dinamika" kūryba.

¹³ Gariūninė – epitetas, dažnai vartojamas informantų, kai siekiama tam tikrus dalykus įvertinti neigiamai.

¹⁴ "Kepurėlė" – turimas galvoje 1995-1996-aisiais metais madingos tarp jaunų žmonių vadinamosios "nykštukų kepurėlės".

¹⁵ Bordieu P. The Aristocracy of Culture. In: *Media, Culture and Society*, 1980/2, p.225-254.

¹⁶ Laumenskaitė E. Įvairių vidurinių mokyklų tipų moksleivių charakteristikos. - Jaunimo gyvenimo orientacijos, Vilnius, 1985, p. 76-77.

¹⁷ Matulionis A. Mokyklos vaidmuo kaime. - Kn.: *Šiuolaikinio kaimo žmonės*, Vilnius, 1987, p. 20.

¹⁸ Maniukaitė G. Vilniečiai ir kauniečiai vieni apie kitus. - Kn.: *Miestiečiai. Vilniečių ir kauniečių tapatumo, savivokos bei požiūrių sociologinė analizė*, Vilnius, 1997, p. 77-78.

¹⁹ DJ festivalis "Nasoje". - Nervas. Techno & House Zine, 1997/3, p. 5-6.